

АННОТАЦИЯ

6D110400 – «Фармация» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация

БОТАБАЕВА РАУАН ЕРКЕБАЕВНА

«Қазақстан Республикасының тұрғындарын отандық өндірістегі дәрілік препараттармен тиімді қамтамасыз етуді жетілдіру»

Тақырыптың өзектілігі: Денсаулық сақтаудың маңызды міндеттерінің бірі – халықты қауіпсіз, тиімді, сапалы және қолжетімді дәрілік заттармен қамтамасыз ету болып табылады.

Осыны негізге ала отырып, Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаев Үкіметке Ұлттық фармацевтикалық өндірушілер есебінен ішкі тұтынуды дәрілік препараттармен қамтамасыз етуді мақсат етіп қойды. 2016-2019 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының «Денсаулық» мемлекеттік бағдарламасы 2010 жылы Қазақстан Республикасының 2010-2014 жылдарға арналған фармацевтикалық өнеркәсібін дамыту жөніндегі бағдарламасының жалғасы ретінде бекітілді, бағдарламаның негізгі бағыттарының бірі халықты отандық өндірістегі медициналық препараттармен қамтамасыз ету мәселелерін, дәрілік заттардың қолжетімділігін, сапасы мен қауіпсіздігін, тиімді қолданылуын қамтамасыз ету сияқты негізгі міндеттерді жүзеге асыру үшін іс-шаралар кешенінің тиімділігін әзірлеу, орындау және мониторинг жасауды алдын-ала қарастыратын дәрілік қамтамасыз ету және Денсаулық сақтау жүйесін дәрімен қамтамасыз етудің Ұлттық саясатын жүзеге асыру болып табылады.

Осыған байланысты Қазақстанның фармацевтикалық нарықтағы отандық дәрілік препараттардың негізгі даму қарқынын талдау өзекті болып қалуда. Фармацевтика саласын басқару кезіндегі, яғни дәрілік заттармен халықты қамтамасыз етудегі жедел шешім қабылдау, әдетте, дәрілік препараттар нарығында қалыптасқан жағдайды маркетингтік талдауға негізделеді.

Осы мәселелерді қарастыру қажеттілігі халықты отандық дәрілік заттармен қамтамасыз етуді жетілдірудің негізгі бағыттарын анықтауға және Қазақстан Республикасында отандық дәрілік заттарды тиімді қолдану жүйесінің жаңа әдістемелік жолдарын ғылыми негіздеуге мүмкіндік берді, бұл жағдайлар осы зерттеудің тақырыбын, мақсатын және міндеттерін таңдауға себепші болды.

Зерттеу мақсаты: Қазақстан Республикасында отандық дәрілік заттарды тиімді қолдану жүйесінің жаңа әдістемелік жолдарын жасау.

Зерттеу міндеттері:

– Отандық фармацевтикалық нарықтың жағдайына, ҚР-сындағы фармацевтикалық өндірістің қалыптасуы мен дамуына сараптама жасау.

- Отандық дәрілік заттарды өндіру жағдайына және олардың ҚР-сындағы 2005-2015 жылдардағы фармацевтикалық нарықта қолданылу динамикасына SWOT сараптама жасау.
- ҚР-сындағы вегето-тамырлық дистония синдромы бар науқастарға көрсетілетін фармацевтикалық көмектің жағдайын зерттеу.
- Отандық өндірістегі дәрілік заттарды қолдануға әсер ететін факторлар кешенін анықтауға арналған социологиялық зерттеудің ғылыми-әдістемелік құралдарын анықтау және негіздеу.
- Вегето-тамырлық дистония кезінде қолданылатын дәрілік заттардың ассортиментіне социологиялық зерттеу жүргізу.
- ҚР-сындағы фармацевтикалық нарықта ұлттық дәрілік заттарды тиімді қолдануға бағытталған әдістемелік тәсілдерді белсендіру.
- Отандық өндірістегі дәрілік препараттардың диверсификациясы стратегиясына арналған әдістемелік нұсқаулар жасау.

Зерттеу нысандары:

Ғылыми жұмыстың зерттеу нысандары:

Ғылыми жұмыстың зерттеу нысандарына «Химфарм» АҚ, Оңтүстік Қазақстан облысындағы дәріханалық және емдеу ұйымдары жатады. Ғылыми жұмыстың зерттеу аясы ретінде: ҚР халқына фармацевтикалық көмек көрсету жүйесі қарастырылды.

Зерттеу әдістері:

Ретроспективті, квалиметриялық, логикалық, салыстырмалы, маркетингтік SWOT талдау, эксперттік бағалау әдісі, рандомизация және математико-статистикалық, корреляциялық, регрессиялық әдістері қолданылды.

Ғылыми жаңалығы:

Зерттеудің ғылыми жаңалығы төмендегі нәтижелермен анықталады, олардың негізгі бөлімі бірінші рет алынып отыр:

- ҚР-ның фармацевтикалық нарығындағы дәрілік заттарды тиімді қолдану мүмкіндіктеріне маркетингтік талдау жасалды;
- Алғаш рет отандық Корватаблет № 20 препаратының шетелдік аналогтарымен (Корвалол, Валокордин, Грандаксин, Персен және Ново-Пассит) салыстырғандағы фармацевтикалық нарықтағы медициналық тиімділігі, сұраныстар мен ұсыныстарға SWOT талдау жасалды;
- Вегето-тамырлық дистонияны емдеу кезіндегі Корватаблет және оның аналогтарын қолдануға эксперттік бағалау жүргізілді;
- Вегето-тамырлық дистонияны емдеу кезіндегі ҚР-сында өндірілген дәрілік заттарды тиімді қолдану аясын кеңейту бойынша әдістемелер ұсынылды;
- Отандық дәрілік препараттардың нарықтағы жылжу диверсификациясының ұйымдастыру-қызметтік жүйесі жасалды және ғылыми негізделді.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелері:

- ҚР-ның фармацевтикалық өндірісінің қалыптасуы мен дамуының ретроспективті талдау мәліметтері;

- ҚР-ның фармацевтикалық нарығындағы вегето-тамырлық дистонияны емдеуге арналған препараттарды жүйелі сараптау нәтижелері;
- ҚР-сындағы вегето-тамырлық дистония диагнозы қойылған науқастарға фармацевтикалық көмек жағдайын социологиялық зерттеу;
- ҚР-ның фармацевтикалық нарығындағы ұлттық дәрілік заттарды тиімді қолдануға арналған әдістемелік жолдар;
- Қазақстанның фармацевтикалық нарығындағы отандық өндірістегі дәрілік препараттарды жылжыту диверсификациясының ғылыми негізделген әдісі.

Зерттеудің тәжірибелік маңыздылығы:

Зерттеудің практикалық маңыздылығы «Отандық өндірістегі дәрілік препараттардың диверсификация стратегиясын ғылыми негіздеу» атты әдістемелік нұсқаулықтардағы мазмұндалған отандық дәрілік заттарды жылжыту диверсификациясы жүйесін қолдануға мүмкіндік бар, оны ҚР фармацевтикалық нарығындағы бөлшектеп және көтерме сауда буынында жұмыс істейтін қызметкерлерге, ұлттық дәрілік заттарды тиімді қолдану бойынша мемлекеттік органдар мен денсаулық сақтау мекемелерінде қолдануға болады.

Көрсетілген әдістемелік нұсқаулар отандық дәрілік заттарды практикада қолдану саласын кеңейтуге, оларды сатып алуға тиімді-негізделген тапсырыстар беруге мүмкіндік береді, кепілденген тегін медициналық көмек көлемі аясында бюджеттік заттарды үнемдеуді және емдеу-алдын алу мекемелерінің жұмысын қамтамасыз етеді.

Бұдан басқа, бұл әдістемелік нұсқауларды студенттерді, магистранттарды, PhD-докторанттарды, білімін жетілдіру курстарында денсаулық сақтау мамандарын оқытуға қолдануға болады. Жаңа отандық дәрілік препараттарды Қазақстанның фармацевтикалық нарығына шығару стратегиясын жасауға қолдануға болады.

Жариялаулар туралы мәліметтер:

Зерттеу нәтижелері бойынша 24 жұмыс жарық көрді, соның ішінде:

- 4 мақала Thomson Reuters (импакт фактор 0,165) және Scopus (h индекс 2) мәліметтер базасына кіретін халықаралық журналдарда;
- 1 мақала халықаралық ғылыми-теориялық конференция материалдарында;
- 5 мақала халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарында;
- 7 мақала шетелдік халықаралық ғылыми-практикалық конференцияларда;
- 7 мақала Қазақстан Республикасының білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған журналдарда.

Диссертациялық жұмыстың нәтижелері бойынша 2 әдістемелік құрал жазылды.

Scopus мәліметтер базасында авторда h индекс – 2.

АННОТАЦИЯ

диссертации на соискание ученой степени доктора философии (PhD)
по специальности 6D110400 – «Фармация»

БОТАБАЕВОЙ РАУАН ЕРКЕБАЕВНЫ

**«Оптимизация обеспечения населения Республики Казахстан
лекарственными препаратами отечественного производства»**

Актуальность темы: Одной из важных задач здравоохранения является обеспечение населения безопасными, эффективными, качественными и доступными лекарственными средствами.

Исходя из этого, Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым перед Правительством поставлена задача обеспечения внутреннего потребления лекарственных препаратов, за счет именно национального фармацевтического производства. Так, в 2010 году была утверждена Программа по развитию фармацевтической промышленности РК на 2010-2014 годы, в числе основных задач которой указана необходимость решения вопросов снабжения населения медикаментами отечественного производства. Одним из основных направлений развития системы здравоохранения согласно Программе Денсаулык на 2016-2020 годы является реализация Национальной политики лекарственного обеспечения, что предусматривает разработку, построение и мониторинг эффективности комплекса мероприятий для реализации таких ключевых задач, как обеспечение доступности, качества и безопасности, а также рационального применения лекарственных средств.

В связи с этим возрастает актуальность анализа развития национального фармацевтического производства и сферы практического применения лекарственных препаратов на фармацевтическом рынке Казахстана. Процесс управления системой лекарственного обеспечения населения основывается, как правило, на маркетинговом анализе состояния фармацевтического рынка, системы оказания фармацевтической помощи населению РК.

Необходимость рассмотрения указанных проблем позволила определить основные направления совершенствования обеспечения населения отечественными лекарственными препаратами и научно обосновать методических подходов к системе рационального использования отечественных лекарственных средств Республики Казахстан, что и обусловило выбор темы, цели и задач настоящего исследования.

Цель исследования: Разработка новых методических подходов к системе рационального использования отечественных лекарственных средств Республики Казахстан.

Задачи исследования:

– Провести анализ состояния отечественного фармацевтического рынка, становления и развития фармацевтической промышленности РК.

- Совершить SWOT анализ состояния производства отечественных лекарственных средств и динамики их потребления на фармацевтическом рынке РК за 2005-2015гг.
- Исследовать состояние фармацевтической помощи населению РК с синдромом вегето-сосудистой дистонии.
- Определить и обосновать научно - методический инструментарий проведения социологических исследований по изучению влияния комплекса факторов на потребление лекарственных средств отечественного производства.
- Провести социологические исследования ассортимента лекарственных препаратов, применяемых при вегето-сосудистой дистонии.
- Оптимизировать методические подходы к рациональному использованию национальных лекарственных средств на фармацевтическом рынке РК.
- Разработать методические рекомендации к стратегии диверсификации продвижения лекарственных препаратов отечественного производства.

Объект исследования: Объектами исследования научной работы явились АО «Химфарм», аптечные и лечебные организации в Южно-Казахстанской области. Предметами исследования научной работы явилась: Система оказания фармацевтической помощи населению РК.

Методы исследования: Ретроспективный, квалитетический, логический, сравнительный, корреляционный, регрессионный, маркетинговый SWOT анализ, метод экспертных оценок, рандомизация и математико-статистические методы.

Научная новизна исследования определена следующими результатами, основная часть которых получена впервые:

- осуществлен маркетинговый анализ возможностей рационального применения лекарственных средств на фармацевтическом рынке РК;
- впервые проведен SWOT анализ медицинской эффективности, спроса и предложения на фармацевтическом рынке отечественного препарата Корватаблет №20 по сравнению с зарубежными аналогами (Корвалол, Валокордин, Грандаксин, Персен и Ново-Пассит);
- проведена экспертная оценка применения препарата Корватаблет и его аналогов при лечении синдрома вегето-сосудистой дистонии;
- предложена методика расширения сферы рационального использования лекарственных средств для лечения вегето-сосудистой дистонии производства РК;
- разработана и научно обоснована организационно – функциональная система диверсификации продвижения на рынке отечественных лекарственных препаратов.

Положения, выносимые на защиту:

- данные ретроспективного анализа становления и развития фармацевтической промышленности РК;
- результаты системного анализа фармацевтического рынка РК препаратов для лечения вегето-сосудистой дистонии;

- социологические исследования состояния фармацевтической помощи населению РК с диагнозом вегето-сосудистой дистонии;
- методические подходы к рациональному использованию национальных лекарственных средств на фармацевтическом рынке РК;
- научно обоснованная методика диверсификации продвижения лекарственных препаратов отечественного производства на фармацевтическом рынке Казахстана.

Практическая значимость результатов исследования:

Практическая ценность работы заключается в возможности использования разработанной системы диверсификации продвижения отечественных лекарственных средств, изложенной в методических рекомендациях: «Научное обоснование стратегии диверсификации лекарственных препаратов отечественного производства» и «Отандық өндірістегі дәрілік препараттардың диверсификация стратегиясын ғылыми негіздеу», в практической деятельности специалистов розничного и оптового звена фармацевтического рынка РК, государственных органов и учреждений здравоохранения для рационального применения национальных лекарственных препаратов.

Указанные методические рекомендации позволят расширить сферу практического применения отечественных лекарственных средств, формировать рационально-обоснованные заявки на их закуп, обеспечат экономию бюджетных средств в рамках системы гарантированного объема бесплатной медицинской помощи и деятельности лечебно - профилактических учреждений.

Кроме того, данная методическая рекомендация может быть использована для обучения студентов, магистрантов, PhD докторантов, специалистов здравоохранения на курсах повышения квалификаций. При разработке стратегии продвижения новых отечественных лекарственных препаратов на Казахстанский фармацевтический рынок.

Сведения о публикациях:

По результатам исследований опубликовано 24 работы, в том числе:

- 4 публикации в международном журнале, входящем в базу данных Thomson Reuters (импакт фактор 0,165) и Scopus (h индекс 2);
- 1 публикация в материалах международной научно-теоритической конференции;
- 5 публикаций в материалах международных научно-практических конференций;
- 7 публикаций в зарубежных международных научно-практических конференций;
- 7 публикаций в журналах, рекомендованных Комитетом по контролю в сфере образования и науки Республики Казахстан.

По результатам диссертационной работы были написаны 2 методические рекомендации.

По базе данных Scopus автор имеет h индекс – 2.

ANNOTATION

To the doctoral thesis for the degree of
Philosophy Doctor (PhD) on the specialty 6D110400 – «Pharmacy»

BOTABAYEVA RAUAN YERKEBAYEVNA

"Optimization of supply with the domestic drug production to the population of the Republic of Kazakhstan "

Relevance of the research topic: One of the valuable aim of healthcare is to ensure the population with safe, effective, quality and affordable medicines.

According to this issue the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev gave the tasks to the Government to ensure the internal consumption of drugs with only national pharmaceutical industry. Thus, in 2010 it was approved to development pharmaceutical industry program for 2010-2014 in Kazakhstan, the main task indicated the necessity to supply the population with domestic production medicines. Health care system has one main development direction according to «Densaulyk» Program during 2016-2020 which is the implementation of the National drug provision policy that involves development, construction and monitoring of implementation effectiveness, also ensure the quality, availability and safety, as well as the rational use of drugs.

In this regard, the relevance of the analysis for the development of national pharmaceutical production and the sphere of practical drugs application in the pharmaceutical market of Kazakhstan is increasing. The system control process of population supply with medicine is based on the state market analysis of pharmaceutical market, and pharmaceutical care system to the population of Kazakhstan.

These issues allowed to determine the main directions of improving the population provision with domestic drugs and to justify methodological approaches to the import substitution of drugs. All these led to the choice of theme, purpose and objectives of this research.

Purpose of the research: Development of the new approaches to rational use of domestic medicine system in Kazakhstan Republic.

Research tasks:

- To analyze the domestic pharmaceutical market state, the formation and development of Kazakhstan pharmaceutical industry.
- To take a SWOT analysis of the domestic production drugs and their consumption dynamics in the pharmaceutical market in Kazakhstan for 2005- 2015.
- To investigate the state pharmaceutical assistance to the population of Kazakhstan with the syndrome of vegetative-vascular dystonia.
- To identify and justify the scientific and methodological tools of sociological research on the influence of factors in consumption of the domestic production drugs.

- To conduct sociological research range of drugs used in the vegetative-vascular dystonia.
- Optimize methodical approaches to the management of the national medicines on the pharmaceutical market of the Kazakhstan Republic.
- Develop guidelines for the diversification strategy to promote domestic medicines production.

Research site: The research site of scientific work was JSC «Himfarm», pharmacy and medical organization in South Kazakhstan region. The subjects for the research of scientific work was: pharmaceutical care system of Kazakhstan population.

Methods of research: Retrospective, qualimetric, logical, comparison, correlation, regression, marketing SWOT analysis, method of expert evaluations, randomization, and mathematical and statistical methods.

Scientific novelty of the research is determined by the following results, which was obtained for the first time:

- done marketing analysis possibility of rational use of drugs in the pharmaceutical market in Kazakhstan Republic;
- for the first time carried out a SWOT analysis of medical effectiveness, supply and demand in the domestic pharmaceutical market the drug Korvatableta №20 in comparison with foreign analogues (Corvalol, Valocordin, Grandaxinum, Persen and Novo-Pass);
- held expert assessment of the drug Korvatablet and its analogues in the treatment of the syndrome of vegetative-vascular dystonia;
- the technique of expanding the scope of the rational use of drugs for the treatment of vegetative-vascular dystonia of Kazakhstan`s production;
- developed and scientifically grounded organizational - functional system of diversification at the market promotion of domestic drugs.

The provisions for the defense:

- a retrospective analysis of formation and development of Kazakhstani pharmaceutical industry;
- the results of the system analysis of Kazakhstani pharmaceutical market of drugs for the treatment of vegetative-vascular dystonia;
- sociological studies of pharmaceutical care to the population status of the Republic of Kazakhstan with a diagnosis of vegetative-vascular dystonia;
- methodological approaches to the management of the national medicines on the pharmaceutical market of the Republic of Kazakhstan;
- a scientifically based methodology diversification promote domestic production of medicines in the pharmaceutical market of Kazakhstan.

The practical significance of the research results:

The practical value of the work lies in the possibility of using the developed system of diversification promotion of domestic medicines set out in the methodological recommendations in Kazakh and Russian languages "Scientific substantiation of the strategy of diversification domestic production drugs " in the practice of professionals of the retail and wholesale sector Kazakhstan

pharmaceutical market, government and health institution for the rational use of national medicines.

These guidelines will help to expand the practical application of domestic drugs, to form rational and reasonable application for their purchase, will ensure savings of budgetary funds within the guaranteed volume of free medical care system, the health care facilities.

In addition, the methodical recommendations can be used for training students, masters, PhD doctorates, health professionals on a refresher course. In developing the strategy to promote new domestic drugs on the pharmaceutical market of Kazakhstan.

Information about the publications:

According to the research published 24 works, including:

- 4 publications in international journals, part of the Thomson Reuters database (impact factor 0.165) and Scopus (h index 2);
- 1 Publication in Proceedings of the international scientific-theoretical conference;
- 5 publications in the proceedings of international scientific conferences;
- 7 publications in the foreign international scientific conferences;
- 7 publications in journals recommended by the Committee for Control of Education and Science in the Kazakhstan Republic.

According to the results of the thesis 2 guidelines were written.

The author has the h index on the basis of Scopus data – 2.